

РОЗДІЛ 1 УКРАЇНСЬКА МОВА

УДК 811.161.2'243'373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.1>

ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИВЧЕННІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

USAGE OF THE MULTIMEDIA TECHNOLOGIES IN STUDING PHRASEOLOGY AT THE CLASSES OF UKRAINIAN LANGUAGE AS A FOREIGN

Азарова Л.Є.,*orcid.org/0000-0002-2631-8151**доктор філологічних наук, професор,**завідувач кафедри мовознавства**Вінницького національного технічного університету***Пустовіт Т.М.,***orcid.org/0000-0001-9343-3240**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри мовознавства**Вінницького національного технічного університету***Горчинська Л.В.,***orcid.org/0000-0002-4614-4371**старший викладач кафедри мовознавства**Вінницького національного технічного університету*

У статті розглянуто особливості використання інноваційних мультимедійних технологій під час вивчення фразеології на заняттях з української мови як іноземної. Виділено аудіовізуальний метод як найбільш доступний для використання та дієвий, оскільки відеоматеріали забезпечують високу інформативну ємність матеріалу, наочне наповнення уроку, підвищують інтенсивність та якість проведення заняття, стимулюють пізнавальну активність студентів, надають можливості для формування мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенції. Зосереджено увагу на особливостях презентації української фразеології у групі іноземних студентів на матеріалі мультиплікаційного короткометражного фільму. Авторами доведено, що лінгвокультурологічний аспект автентичного відеоматеріалу сприяє кращому формуванню комунікативної компетенції іноземних студентів. Проаналізовано найбільш вживані фразеологічні одиниці, що мають яскраво виражене емоційно-експресивне забарвлення і здавна вважаються однією зі специфічних рис кожної мови. З'ясовано, що українські фразеологізми є вдалим засобом прикраси або надання соціальної оцінки тексту, оскільки в багатьох фразеологізмах розкрито позитивне ставлення до праці, освіти, науки, а також засуджуються боягузтво, егоїзм, жадібність, брехливість та інші людські вади. Запропоновано методичні матеріали до заняття із використанням сучасного короткометражного мультиплікаційного фільму, перегляд якого супроводжено передтекстовими, притекстовими та післятекстовими завданнями, спрямованими на засвоєння фразеологічних одиниць та їх активне використання в спілкуванні. Стверджено, що застосування інноваційних технологій під час вивчення фразеологізмів студентами-іноземцями сприяє їхній адаптації в україномовному середовищі, дає змогу розширити знання про національну культуру народу, мову якого вони вивчають.

Ключові слова: мультимедійні технології, українська мова як іноземна, мультиплікаційний фільм, короткометражний фільм, студенти-іноземці, фразеологія, передтекстові, притекстові, післятекстові завдання.

The article considers the main features of the usage of the innovation multimedia technologies in the process of studying the phraseology at the classes of Ukrainian language as a foreign. The audiovisual method is highlighted as the most accessible for use as well as efficient, because audio footage provides high informative capacity of the material, visual completion of the lesson, increases the intensity and quality of the sessions, stimulates students' cognitive activity, provides opportunities for the formation of language, speech and sociocultural competence. The attention is focused on the features of the presentation of the Ukrainian phraseology in a group of foreign students on the material of a short animated film. The authors has been proved that linguocultural aspect of authentic video material contributes to the better formation of communicative skills of foreign students. The most commonly used phraseological units have been analyzed, which have a pronounced emotional and expressive color and have long been considered one of the specific features of each language. Ukrainian phraseology has been found out as a good means of decorating or social evaluating text, since many phraseological units reveal a positive attitude to work, education, science, and condemn cowardice, selfishness, greed, falsehood, and other human flaws. Methodical materials have been suggested for the class using modern short animated film, the watching of which was accompanied by pre-text, text and post-text tasks aimed at assimilation

of phraseological units and their active use in communication. It is confirmed that the usage of the innovative technologies in the study of phraseology by foreign students provides their adaptation in the Ukrainian-speaking environment, allows to expand knowledge about the national culture of the people whose language they study.

Key words: multimedia technologies, Ukrainian language as a foreign, animated film, short animated film, foreign students, phraseology, pre-text, text, post-text tasks.

Постановка проблеми. Нині процес викладання української мови як іноземної потребує інтеграції найбільш перспективних інноваційних проєктів, запровадження та поширення в практиці нових ідей, засобів, які сприяють підвищенню показників досягнень технологізації навчання. З огляду на це під інноваційними педагогічними технологіями розуміємо набори форм, методів, прийомів і засобів у навчальному процесі, що підтримують етапи реалізації педагогічних інновацій [1, с. 63–64]. Тому так важливо стежити за постійним розвитком педагогічних технологій, оновлювати та вдосконалювати навчальну діяльність, використовувати прогресивні методики у навчанні іноземних студентів.

Надважливою складовою частиною оновлення сучасного процесу навчання є широке застосування мультимедійних технологій, зокрема використання їх під час вивчення фразеологічних одиниць на заняттях з української мови як іноземної. Використання вищезазначених технологій значно підвищує ефективність освітнього процесу, оскільки сприяє розвитку у студентів-іноземців власних творчих здібностей, формує здатність до саморозвитку, самоосвіти, пошуку та засвоєння інформації, полегшує сам процес навчання та засвоєння знань, робить його більш різноманітним, цікавим для студента [2, с. 141].

В останнє десятиліття для багатьох лінгвістів і методистів дослідження різних аспектів фразеології є актуальними як з теоретичного, так і з практичного боку, про що свідчить наукова література з вивчення специфіки стійких висловів [3, с. 63].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему застосування різних видів інноваційних технологій у викладанні української мови як іноземної, зокрема у процесі вивчення фразеології, порушено в наукових розвідках таких дослідників, як: М. Ходаковська, Д. Дочинець, Л. Омельницька, О. Немерцова, Г. Манаєва, І. Гончар, О. Кряхтунова, Н. Баско, Г. Кузь, Н. Ядловська, Т. Лагута, Н. Скиба, Ю. Шепель, Л. Береза та ін. Лінгвісти акцентують увагу на важливості вивчення фразеології іноземними студентами; досліджують фразеологічний матеріал української мови в чужомовній аудиторії; указують на основні методи, способи формування мовної компетенції засобами фразеології у процесі вивчення української мови як іноземної; вивча-

ють особливості інноваційних технологій формування лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів; розробляють методику роботи з відеоматеріалами; розглядають особливості презентації української фразеології на матеріалі художніх та мультиплікаційних фільмів.

Постановка завдання. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначилися активізацією уваги до фразеології різних мов, оскільки фразеологічні утворення становлять країнознавчу цінність і відображають національну культуру [4, с. 25]. На сучасному етапі накопичено значний науковий досвід у дослідженні фраземіки сучасної української літературної мови, проте роль мультимедійних технологій у вивченні фразеологічних утворень на заняттях з української мови як іноземної до цього часу комплексно не вивчено, що і зумовлює актуальність нашого дослідження, пов'язану з необхідністю здійснення сучасного підходу до розв'язання зазначеної проблематики, яка сприятиме глибшому вивченню фразеологічного складу мови в чужомовній аудиторії. **Метою** розвідки є дослідження особливостей використання інноваційних мультимедійних технологій у вивченні фразеологізмів на заняттях з української мови як іноземної, зокрема, презентації української фразеології на матеріалі короткометражного мультиплікаційного фільму.

Виклад основного матеріалу. Як показав аналіз зібраного матеріалу, зацікавлення фразеологічними виразами, яке виявляють студенти-іноземці, отримавши базові знання з української мови, є цілком закономірним. Кожен, хто хоче добре оволодіти нерідною мовою, прагне наблизити своє мовлення до розмовного рівня носіїв цієї мови. А це передбачає вільне і доцільне використання в мовленні фразеологічних одиниць. Часто потребу в знаннях із фразеології студенти усвідомлюють лише після спроб «вільної» комунікації із носіями мови [5, с. 4].

Методисти пропонують поєднувати (де це можливо) стійкі вислови зі змістом кожного конкретного навчального тексту, з яким працюють іноземці. Загалом, бажано добирати матеріал, що розкривав би прямі й переносні значення фразеологічних одиниць, а також створювати ситуації, у яких доречним було б використання певних фразеологічних виразів [6, с. 80].

На відміну від традиційного, інноваційний метод передбачає швидке та інтенсивне оволо-

діння змістом, коли вивчення теоретичних моментів зводиться до мінімуму або взагалі відсутнє. Основна увага приділяється «живому» спілкуванню, тобто розмовній мові, яка вивчається під час природного комунікативного контакту, організатором та учасником якого є викладач. При цьому студент, який вивчає мову, виконує роль суб'єкта цього спілкування та є учасником міжкультурної комунікації [7, с. 128].

У процесі навчання іноземних студентів українських фразеологічних одиниць і формування вмінь будувати комунікацію за допомогою цих мовленнєвих конструкцій авторами виділено аудіовізуальний метод як найбільш доступний для використання та дієвий, оскільки «інформація, що передається через образи, засвоюється ефективніше» [8, с. 21]. Відеоматеріали забезпечують високу інформативну сміливість матеріалу, наочне наповнення уроку, стимулюють пізнавальну активність студентів, підвищують інтенсивність та якість проведення заняття; надають можливості для розвитку мовної, мовленнєвої, соціокультурної компетенції студентів.

Багато дослідників наголошують, що «відео може мати сильний емоційний вплив на студентів, а також може стати стимулом для створення додаткової мотивації у подальшій навчально-пошуковій та творчій діяльності» [9, с. 3]. Тому цей фактор має особливу цінність, оскільки фразеологічний компонент є емоційно забарвленим зворотом мови. Зауважимо також, що використання автентичних відеоматеріалів, зокрема мультиплікаційних фільмів на уроках української мови як іноземної, сприяє формуванню зацікавленості студентів, розвитку у них двох видів мотивації: самомотивації, коли фільм цікавий сам по собі, та мотивації, яка досягається тим, що студентам буде доведено, що вони можуть зрозуміти мову, яку вивчають. Крім того, перегляд відеофільмів сприяє розвитку різних видів психічної діяльності студентів і перш за все уваги та пам'яті, оскільки для того, щоб зрозуміти зміст фільму, студентам необхідно докласти певних зусиль. Так мимовільна увага переходить у довільну, а інтенсивність уваги впливає на процес запам'ятовування [10, с. 115].

Відеофільми також мають велику інформативність «зорового і звукового рядів», а також «динамізм зображення», що дає змогу не тільки створити комунікативні ситуації, які наближені до умов реального спілкування, а й ознайомити студентів із нормами мовної взаємодії і особливостями комунікативної поведінки носіїв мови [11, с. 106]. Однак без керівної ролі викладача й системи спеціально розроблених вправ

та завдань заняття дидактичної мети не досягне. Тому в процесі роботи з будь-яким текстом в іноземній аудиторії, у тому числі і з відеотекстом, методисти виділяють три етапи: передтекстовий, текстовий і післятекстовий.

На передтекстовому етапі необхідно вмотивувати студентів, а також зняти можливі утруднення у сприйнятті навчального матеріалу, підготувати до успішного виконання завдань. Викладач має звернути увагу студентів на те, що у фільмі присутня невідома їм інформація. Зокрема, після оголошення назви фільму можна запропонувати студентам запитання, що сприяють формуванню навичок мовного прогнозування: Що ви знаєте з цієї теми? Як ви думаєте, що побачите у фільмі?

На другому етапі використовуємо низку засобів з метою розвитку комплексних комунікативних навичок, а також елементи однієї з форм контролю рецептивних навичок – аудіювання. На цьому етапі продуктивними, на нашу думку, будуть такі завдання, як:

- стоп-кадр (зупинка фільму, запитання: «Про що йшлося?»);

- «мовчазний перегляд» (показ частини фільму без звуку);

- відновлення тексту/діалогу фільму та ін.

Головною формою роботи на післятекстовому етапі є використання вихідного тексту як основи та опори для формування продуктивних умінь у різних видах мовлення. Студенти отримують завдання, спрямовані насамперед на розвиток продуктивних умінь в усному мовленні, а також організують їхню мовленнєву діяльність. Наприклад, завдання описати кадри фільму (без звуку) за ланцюжком, так званий «Сніжний ком», поставити запитання щодо змісту кадру (кадрів), виправити неправильну інформацію, описати ті фрагменти фільму, де було представлено нову інформацію. Продуктивними також є завдання творчого характеру. Наприклад, на екрані відтворюють тільки звуковий ряд анімації без відеосупроводу, а студенти мусять описати ситуацію, сказати, що робить кожен із діючих персонажів. Потім, навпаки, демонструють відео без звуку, а студенти озвучують передбачуваний текст.

Використання творчих завдань стимулює розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання та письма. Тому для домашнього завдання може бути запропоновано складання міні-проектів на основі інформації з переглянутого відеофільму. Це може бути, наприклад, підготовка дискусії або рольової гри, в основу якої покладено сюжет або ситуацію з відеофільму. Можна також запропонувати сту-

дентам написати свою історію, придумати інший кінець, продовжити сюжет та інше.

Пропонуємо розглянути роботу з фразеологічним матеріалом під час демонстрації мультиплікаційного фільму «Злидні» автора Степана Ковалю (2015 р.) на занятті УМІ «Розвиток навичок мовлення на матеріалі текстів із країнознавства» на першому курсі.

Передтекстові завдання:

Завдання 1. Мультфільм «Злидні» ознайомить вас з українським національним побутом, традиціями та звичаями українців. Що б ви хотіли побачити в мультфільмі?

Завдання 2. Прочитайте нові слова, з'ясуйте їхнє значення за словником. Запишіть їх.

Злидні, кінь, корова, свиня, кури, гуси, собака, кіт, господарство, город, сопілка, яма, гриб, риба, ліс, озеро, болото, вареники, пиріг, розвалюватися, завести, вибратися, заздрити.

Завдання 3. Від поданих дієслів утворіть фрази за зразком.

Зразок: Дивитися (кого? що?) – *подивитися фільм, виставу, фото, картини.*

Грати (кому? чому?), допомагати (кому? чому?), прати (кого? що?), готувати (кого? що?), жити (де?), летіти (куди? звідки?), ремонтувати (що?), іти (куди? звідки?), їсти (що?), руйнувати (кого? що?), знайти (кого? що?), заздрити (кому? чому?).

Завдання 4. Доберіть антоніми до поданих слів.

Веселий, руйнувати, іти, високий, зламати, чоловік, веселитися, брати, закрити, багатий, вечір, працюючий, ремонтувати.

Завдання 5. У мультфільмі ви побачите українську родину: *чоловіка Петра, дружину Марічку, їхніх дітей та сусідів. Усі вони живуть у селі, у горах Карпатах, на Заході України.*

Як ви думаєте, які вони? Як виглядають? Що роблять? Як відпочивають? Що люблять їсти? Як живуть? Які проблеми можуть мати? Як їх розв'язуватимуть? Яка, на вашу думку, українська родина?

Завдання 6. Прочитайте фразеологізми, з'ясуйте їхнє значення. Які з них можна використати для характеристики позитивного героя, а які – негативного?

Світла голова, золоті руки, ні риба, ні м'ясо, грати першу скрипку, майстер на всі руки, як з гуски вода, ходячий довідник, байдики б'є, вусом не поведе, як риба у воді, робота горить у руках, біла ворона, пройти крізь вогонь і воду, стріляний горобець, він на цьому собаку з'їв, ні за холодну воду не братися.

Притекстове завдання:

Завдання 7. Стоп-кадр на другій хвилині фільму. Про що йдеться? Перекажіть, що сталося. Як ви думаєте, що буде далі?

Післятекстові завдання:

Завдання 8. Дайте відповіді на запитання:

1) *Хто такі Петро та Марічка?* 2) *Де вони живуть?* 3) *Що робить Петро? А Марічка?* 4) *Хто живе біля них? Які вони?* 5) *Які проблеми почалися в Петра та Марічки? Чому?* 6) *Як Петро розв'язав проблему?* 7) *Яких сусідів мали Петро та Марічка?* 8) *У кого залишилися злидні? Чому?*

Завдання 9. Після перегляду мультфільму порівняйте ваші передбачення (завдання 5) з тим, що ви побачили. Проаналізуйте, зробіть висновки.

Мої передбачення	Факти з мультфільму
...	...

Завдання 10. Перегляньте мультфільм ще раз, випишіть фразеологізми, які почули, поясніть їхнє значення. У яких ще ситуаціях можна використати ці фразеологізми? Наведіть приклади.

Завдання 11. Прочитайте подані фразеологізми та їхнє значення. У яких ситуаціях із мультфільму їх можна використати? А в ситуаціях вашого життя?

Жити душа в душу – дружно.

Золоті руки – майстер, професіонал.

Лити сльози – плакати.

Злидні годувати – жити в бідності.

Як грім з ясного неба – несподівано, неочікувано.

Не сидіти, склавши руки – не зупинятися, продовжувати працювати.

Не падати духом – не втрачати надію на краще.

Ударити лихом об землю – забути біду, горе; не журитися.

Завдання 12. Ви вже познайомилися з героями мультфільму: Петром, Марічкою, їхніми сусідами. Знаєте, які вони, як виглядають, як живуть, які проблеми мають та як їх розв'язують.

Чи були подібні ситуації у житті людей вашої країни? Розкажіть, використавши фразеологізми, які ви знаєте.

Завдання 13. Знайдіть на YouTube мультфільм про життя людей вашої країни з елементами національного побуту, одягу, страв та ін., напишіть коментар до нього українською мовою, використавши фразеологізми.

Завдання 14. Підготуйтеся до дискусії на одну із запропонованих тем.

Що посієш, те й пожнеш.

За чужим поженешся – своє втрадиш.

Сусід спати не дає: добре живе.

Чого немає, того й хочеться.

Мультиплікаційний фільм «Злидні» може бути використаний на заняттях з української мови для слухачів підготовчого відділення та студентів першого курсу. Автори статті намагалися представити різноманітні інтерактивні завдання, що сприяють розвиткові вмінь і навичок в усіх видах мовленнєвої діяльності: читанні, аудіюванні, говорінні, письмі. Саме за таких умов можливе досягнення головної мети, що ставить перед собою викладач, – не лише оволодіння студентами іноземними лексико-граматичними конструкціями української мови, а й формування передусім навичок комунікації українською мовою, якнайшвидше подолання мовного бар'єру, забезпечення можливості стати активними співрозмовниками, готовими до живого спілкування в українському середовищі.

Висновки. Отже, натепер використання мультимедійних засобів презентації навчального матеріалу під час вивчення фразеологічних одиниць значно збагачує заняття з української мови

як іноземної, робить їх більш значущими для студентів і підтримує зацікавленість у вивченні українських фразеологізмів, які урізноманітнюють виклад матеріалу, забезпечують активізацію вивчення лексики, використання яких підсилює емоційно-експресивне забарвлення висловлювань. Тому інноваційні технології варто використовувати в процесі комунікативно спрямованої мовленнєвої підготовки іноземних студентів. Це дасть можливість розвинути їхню самостійність, активність, здатність до пошуку та використання нової інформації.

Проблема використання мультимедійних технологій у методиці викладання української мови як іноземної залишається відкритою і потребує подальшого вивчення. Перспективи досліджень вбачаємо в актуалізації викладачами лінгводидактичного інноваційного потенціалу аудіовізуального методу й упровадження його в навчальний процес, оскільки цього вимагають швидкоплинні умови інформаційного суспільства та сучасні реалії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Береза Л. Особливості інноваційних технологій формування лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2015. № 4 (26). С. 63–70.
2. Дочинець Д., Омельницька Л. Використання мультимедійних технологій у викладанні української мови для іноземних студентів. *Актуальні питання організації навчання іноземних студентів в Україні* : IV Міжнародна науково-методична конференція, 2–4 травня 2018 р. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Тернопіль, 2018. 152 с.
3. Азарова Л.Е., Горчинская Л.В. Фразеологизмы как аспект изучения лексики иностранными студентами. *Закарпатські філологічні студії*. 2019. Вип. 11. С. 61–67.
4. Азарова Л.Е., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Особливості вивчення фразеологізмів у викладанні української мови як іноземної. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30(69). 2019. № 4. С.25–34.
5. Мартинишин Н. Фразеологізми з дієсловами руху як лінгводидактичний матеріал у курсі української мови як іноземної. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 58. С. 13–15.
6. Крысенко Т.В. Самостоятельная работа по лексике и фразеологии в иностранной аудитории. *Русская филология. Украинский вестник*. 2006. № 1–2. С. 79–81.
7. Черногорская Н. Традиционные и инновационные технологии в методике преподавания русского языка как иностранного. *Филологические науки*. 2017. Вып. 3 (23). С. 125–129.
8. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного). Москва : Русский язык, 1989. 219 с.
9. Кряхтунова О.В. Методика работы с видеоматериалами в иностранной аудитории : методическое пособие для преподавателей русского языка подготовительного факультета. Астрахань, 2011. 56 с.
10. Ходаковская М.А. Художественные и мультипликационные фильмы при обучении фразеологии на уроках РКИ. *Актуальные научные исследования в современном мире*. 2017. Вып. 3 (23). С. 114–118.
11. Макаровских А.В. Формирование интереса к изучению иностранного языка и будущей профессии через аутентичные материалы: на примере обучения студентов-химиков Томского политехнического университета. *Филологические науки. Вопросы теории и практики*. Тамбов : Грамота, 2012. № 7 (18) : в 2-х ч. Ч. II. С. 106–108.